

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA AUTORUL INFRAȚIUNII CA PURTĂTOR DE INFORMAȚIE CU SEMNIFICAȚIE CRIMINALISTICĂ

Florin CIOBANU, doctorand, ULIM

Recenzent: **Mihai SORBALA**, doctor în drept, lector universitar

CONSIDERATIONS REGARDING THE PERPETRATOR AS A CARRIER OF INFORMATION OF CRIMINAL SIGNIFICANCE

Based on a thorough analysis of various opinions from the specialized forensic literature and the judicial practice, the author of the present work puts forward the idea that the process of identifying the criminal must rely on the examination of the his/ her qualities and characteristics (social, psychological, biological) reflected by the material traces that remained at the crime scene and the testimony of the eyewitnesses and the victims.

It is underlined that the information about the connection between these characteristics, which are reflected in the traces at the crime scene, became so specific and voluminous, that only people with specialized knowledge (judicial experts, specialists) can process them in order to identify and arrest the criminals.

Keywords: *criminal activity, material traces, forensic specialist, examination of the crime scene, technical–scientific resolution, judicial expertise, qualities and characteristics of the person.*

În lucrare, în baza analizei diverselor opinii din literatura criminalistică de specialitate, a practicii judiciare, se argumentează ideea că căutarea autorului infracțiunii trebuie sprijinită pe analiza însușirilor și semnalmentelor (sociale, psihologice, biologice) persoanei, oglindite în urmele materiale rămase la fața locului, dar și în memoria martorilor oculari și a victimelor. Se susține că informația despre legătura dintre aceste însușiri, reflectate în urmele de la fața locului au devenit atât de specifice și voluminoase, încât necesită procesarea lor doar de persoane ce dețin cunoștințe specializate (experți judiciari, specialiști) în vederea căutării și reținerii autorilor infracțiunii.

Cuvinte-cheie: *activitate infracțională, urme materiale, specialist criminalist, cercetarea la fața locului, constatarea tehnico-științifică, expertiza judiciară, semnalmente ale persoanei*

Descoperirea și cercetarea infracțiunii presupune, întâi de toate, căutarea persoanei care a săvârșit-o. Doar în prezența autorului infracțiunii procesul de investigare, în special probatoriul, capătă un caracter bine determinat.

Autorul infracțiunii, în calitatea sa de ființă umană, prezintă un sistem complex, însușirile și caracteristicile căruia se află într-o strânsă legătură. Ca subiect al infracțiunii, el este obiect de cercetare a mai multor domenii juridice, inclusiv criminalistica. Aici, în această calitate, tradițional, sunt examinate acele însușiri și caracteristici umane, care se reflectă în realitatea înconjurătoare prin urme materiale

și ideale. Caracteristicile și însușirile persoanei reflectate în astfel de urme sunt determinate de faptul că persoana respectivă se manifestă simultan ca ființă biologică și socială totodată, adică sub două aspecte ale aceleiași realități.

Din perspectiva științei criminalistice, stabilirea persoanei autorului infracțiunii, prezintă, în esență, un sistem de acțiuni orientate spre colectarea informației de căutare și probantă despre individ, analiza și examinarea ei în scopul determinării unei individualități umane ce poate fi caracterizată printr-o totalitate de caracteristici demografice, psihofiziologice, anatomo-morfologice¹. Însă, examinării criminalistice sunt supuse acele însușiri care dețin caracter informativ, adică după care se poate de imaginat persoana făptuitorului. În acest caz, dacă vorbim de făptuitor, în structura personalității acestuia se întrevede încă o componentă structurală — elementul legat de pericolul public al acestuia, înfățișat de însușirile lui sociale.

Ca ființă socială, infractorul prezintă un ansamblu de calități ce se formează în condiții istorice concrete și în sfera relațiilor sociale. Ca ființă biologică, acesta deține însușiri date de la natură și dezvoltate în procesul de activitate vitală. În particular, astfel de însușiri caracterizează: semnalmentele anatomice, sistemul nervos al omului, diferența de gen, metabolismul ș.a. Calitățile psihice și biologice sunt strâns legate între ele, ceea ce permite a vorbi despre baza psihofiziologică a individului.

Este evident că toate însușirile și calitățile persoanei nu se pot reflecta în mediul material. Mai mult ca atât, pe criminaliști îi interesează nu atât procesul de manifestare a astfel de calități umane, cât produsul material final al reflectării. Spre exemplu, însușirile biologice se oglindesc în miros, salivă, urină, în componentele organice (sânge, fire de păr, oase etc.). Particularitățile morfologice ale corpului se exteriorizează în urmele de mâni, de picioare, de buze etc. Acestea rămân oricând ca urmare a activității infracționale, care totdeauna se desfășoară într-un anumit mediu, anumite împrejurări, pe fundaluri concrete.

Totodată trebuie spus că, activitatea infracțională se deosebește de alte genuri de activitate umană prin faptul că ea se realizează în împrejurări încordate, frecvent în condiții temporale limitate și tensiuni neuropsihologice deosebite. În același timp, ca oricare altă activitate, ea se evidențiază și prin conștientizare, scop bine determinat, durată, caracter planificat.

Fiecare dintre aceste elemente deține un anumit specific. Spre exemplu, scopul activităților în cauză poartă caracter antisocial, tinde spre a fi folosite rezultatele muncii altora². Mai mult, și structura activității infracționale este similară oricărei preocupări sociale: subiectul infracțiunii, mijloacele activității infracționale, obiectul atentării, urmele activității infracționale³. De aceea, în cadrul studierii a însuși

-
- 1 Зинин А.М. Внешность человека в криминалистике (субъективные изображения). Учеб. пособие. Под ред. В.А.Снеткова. М.:ЭКЦ МВД России,1995, с.4.
 - 2 Бахин В.П., Карпов Н.С., Цымбал И.В. Преступная деятельность: понятие, характеристика, принципы, изучение. Монография. Киев: АГНСУ, 2001, с.38.
 - 3 Badiu A.,Golubenco Gh. Criminalistică. Caiet de curs. Chișinău:Tipografia Centrală, 2019, p.40.

infrapecuniunii, interesul criminaliștilor este focusat asupra diverselor conexiuni și interacțiuni ale elementelor infrapecuniunii (genetice, structurale, funcționale ș.a.). În rezultatul interacțiunii fapțuitorului cu mediul ambiant, se produc reflectări reciproce ale obiectelor lumii materiale și a câmpului infrapecunional, în ansamblu, în care infractorul ocupă o poziție particulară, întrucât este înzestrat cu conștiință și, în plus, este purtător de urme ideale.

Urmele care apar în rezultatul acestor interacțiuni, conțin informații despre autorul lor, fapt ce contribuie la identificarea ulterioară a acestuia. Trebuie menționat însă că, orice activitate se produce în anumite condiții și prezintă rezultatul a careva rațiuni și motive, deaceea este important a stabili legătura cauzală dintre efectele acestor acțiuni și condițiile în care s-au desfășurat. Cunoașterea legăturilor cauzale contribuie la determinarea esenței evenimentului și, ca urmare, a persoanelor implicate în el. Stabilirea legăturii cauzale, se poate manifesta ca etapă în soluționarea multor sarcini inclusiv și ca scop a unei cercetări de sinestătătoare.

Astfel, orice persoană nu se poate pomeni întâmplător într-o situație sau alta, spre aceasta îl induce tot lanțul de legături precedente aflate în desfășurare. Mai mult ca atât, situația, refractându-se în psihica subiectului îl provoacă la comiterea faptei respective în funcție de valorile etico-morale și orientările personalității lui, precum și de un rând întreg de factori biologici și psihologici⁴.

Prin urmare, procesul apariției urmelor evenimentului infrapecunional, se află într-o dependență directă de condițiile și situația în care acesta a avut loc.

Practica mărturisește că astfel de particularități situaționale, determină și specificul descoperirii și cercetării infrapecuniunilor în etapa inițială a investigațiilor. Acest lucru se manifestă, în particular, în volumul și caracterul informației primare, de la care se pornesc cercetările infrapecuniunii depistate. De subliniat însă că, descoperirea infrapecuniunii comisă în condiții evidente (situația când există informații maximele despre persoana care a comis fapta) nu provoacă, de regulă, careva impedimente spre deosebire de cercetarea faptei săvârșită în condiții neevidente (situația când informații despre autorul faptei lipsesc).

Activitatea de stabilire a fapțuitorului se sprijină pe un complex de teze metodologice importante, determinante fiind cele ce privesc individualitatea, stabilitatea relativă, reflectivitatea și cognoscibilitatea fiecărui individ⁵.

În legătură cu aceasta, în criminalistică este obișnuit a se evidenția sursele de informații despre persoana infractorului. La acestea se referă urmele apărute ca urmare a comiterii infrapecuniunii. Dar, în contextul abordării a astfel de surse despre calitățile și însușirile unei persoane concrete, trebuie să pornim de la concepția științifică a urmelor infrapecunionale, care pot exista, după cum am mai menționat, în formă de imagini mentale, formate în conștiința martorilor oculari, a victimelor și altor persoane în rezultatul percepției vizuale, dar și în formă de reflectări materiale

4 Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия. Монография. Калининград: КГУ, 1997, с.95.

5 Образцов В.А. Выявление и избличение преступника. М.: Юристъ, 1997, с.13.

a calităților și însușirilor respective. Ele apar obligatoriu ca efecte „colaterale și nedorite de infractor, scopul principal fiind satisfacerea unor necesități, dorințe, pasiuni însoțite de pricinuirea daunelor fizice, materiale, morale valorilor protejate de lege”⁶.

Urmele în cauză indica asupra formei, genului și altor însușiri ale obiectelor ce cad în orbita infracțiunii, la interacțiunea dintre ele și nu pot exista în afara purtătorilor materiali și imaginilor psihofiziologice din conștiința omului. Anume aceste urme, fiind purtători de informație despre evenimentul infracțional, contribuie la aflarea adevărului obiectiv în cauzele penale.

În literatura criminalistică de specialitate s-au făcut multiple încercări de a clasifica urmele în cauză: — după caracterul obiectului creator (urme de mâni, picioare, transport, efracție etc); după condițiile și mecanismul de formare (urme de adâncime, de suprafață, urme statice, dinamice, locale, periferice ș.a.); după gradul de percepție (urme vizibile, slab vizibile, latente)⁷.

Savantul rus V.A. Jbankov propune a diviza urmele materiale în funcție de: a) însușirile persoanei făptuitorului; b) varietății de interacțiune în cadrul formării urmelor; c) legătura urmei cu persoana făptuitorului. În calitate de criteriu principal în activitatea de căutare a autorului cu identitate necunoscută autorul în cauză evidențiază urmele ce reflectă calitățile biologice, psihologice și sociale ale persoanei suspectate⁸.

În opinia noastră și legat de cele menționate, urmele ce reflectă însușirile biologice urmează a fi subdivizate în: morfologice (reflectă structura exterioară a corpului și membrilor acestuia — urme de mâni, picioare, dinți etc) și urme cu substrat biologic (oglesc componentele organismului — sânge, spermă, salivă, sudoare, produse ale activității vitale etc). Calitățile biologice se reflectă la fel în urme ce apar ca rezultat al manifestării funcțiilor psihologice (cărarea de pași, vocea omului, scrisul, vorbirea orală, alte fenomene apărute ca urmare a acțiunilor criminale).

Urmele ce reflectă însușirile psihologice ale infractorului nu pot fi percepute nemijlocit, dar pot fi relevate doar din analiza fenomenelor materiale (din analiza vorbirii în scris și orale, din consecințele comportamentale ș.a.). O importanță deosebită în acest sens o are analiza modului de comitere a infracțiunii, în care se exteriorizează experiența, deprinderile, cunoștințele, trăsăturile de caracter ale făptuitorului.

Cercetătorul Ș.N.Haziev consideră că în scopul stabilirii autorului necunoscut al infracțiunii, în primul rând urmează să cunoaștem caracteristicile fizice generale (genul, vârsta, corpolența, naționalitatea), după care să examinăm semnalmentele funcționale, anatomice, patologice, profesionale și însoțitoare⁹. Totodată, nu poate fi trecut cu vederea și faptul că, la locul faptei frecvent se descoperă și se ridică o multitudine de urme, o parte din care nu dețin nici o legătură cu fapta cercetată.

6 Golubenco Gh. Criminalistică: obiect, sistem, istorie. Chișinău: Tip. Centrală, 2008, p.86.

7 Golubenco Gh. Urmele infracțiunii. Chișinău:Garuda-Art, 1999, p.44-45.

8 Жбанков В.А. Криминалистические средства и методы раскрытия неочевидных преступлений. М.:Академия МВД СССР, 1987, с.11.

9 Хазиев Ш.Н.Технико-криминалистические методы установления признаков неизвестного преступника по его следам. М., 1986, с.9.

O notă particulară se întrevăde în clasificarea făcută de criminaliștii germani. Astfel, de rând cu urmele autentice reale, lăsate de făptuitor, ei evidențiază urme false apărute până și după comiterea infracțiunii; urme simulative — lăsate special de făptuitor pentru a duce în eroare organele de urmărire penală. Totodată, printre cele autentice ei remarcă: situaționale (poziția întrerupătorului electric, a ușilor, ferestrelor, încuietorilor, storelor etc.); urme-obiecte — lucruri uitate sau lăsate de autorii infracțiunii (mucuri de țigară, nasturi, lanterne ș.a.)¹⁰.

Destul de semnificativă sursă de informații cu semnificație criminalistică constituie uneltele infraționale — element indispensabil al modului de comitere a infracțiunii. Însăși unealta infracțiunii și urmele localizate pe ea dețin caracteristici care indică asupra posesorului ei, profesiei acestuia.

Tot în această ordine de idei, trebuie spus că spațiul și timpul primează în comparație cu alte noțiuni cuprinse de obiectul de cunoaștere al criminalisticii. Dacă nu obținem răspuns la întrebarea când și unde concret a avut loc evenimentul infracțional, este foarte greu, uneori imposibil, de stabilit alte împrejurări ale infracțiunii. Și dinpotrivă, într-un rând de cazuri, determinarea exactă a locului infracțiunii, indică direct asupra persoanelor implicate în fapta cercetată. Deci, factorul timpului influențează semnificativ procesul reflectării infractorului și a infracțiunii în mediul material. Cu cât mai semnificativ ne vom îndepărta de la momentul comiterii faptei, cu atât mai multe „amprente“ ale evenimentului respectiv vor dispărea sau se vor „șterge“ din memoria martorilor oculari și a părții vătămate.

Practica mărturisește că, în cele mai multe cazuri răspunsul la întrebarea cine a comis infracțiunea, se află, într-un fel sau altul, în albia obținerii și utilizării informației privind persoana împotriva căreia aceasta s-a săvârșit. În cauzele cu privire la infracțiunile săvârșite contra vieții și sănătății persoanei, o importanță deosebită se acordă studierii victimei infracțiunii ca purtător diversificat de informație, deosebit de importantă din punctul de vedere al soluționării sarcinilor de căutare. Prof. V.Obrazșov scrie, pe drept că, victima infracțiunii urmează a fi studiată, „mai întâi, ca personalitate și subiect al diferitor relații (sfera activităților de muncă, viața cotidiană etc.); în al doilea rând, ca participant al procesului de creare a urmelor, ca obiect creator și, totodată, primitor de urmă“¹¹.

Studierea caracteristicilor făptuitorului oglindite în urmele și obiectele din scena infracțiunii, servește bază pentru aprecierea caracteristicilor de grup, apartenența la o anumită clasă de obiecte, ceea ce permite a stipula „punctele de pornire“ în activitatea de căutare a persoanei suspectate. Se are în vedere mai multe raționamente:

- 1) Unele date de anchetă (nume, loc de naștere, loc de trai, de muncă etc.) oferite de însuși făptuitor sau coparticipanți în prezența victimei sau a martorului ocular ori din alte surse;

10 Аруд:Криминалистика. Учебник. Под ред. Корухова Ю.Г., Коломацкого В.Г. М.:Академия МВД СССР, 1984, с.58.

11 Образцов В.А. Выявление и избличение преступника. М.:Юристъ, 1997, с.99.

- 2) Informații despre semnalmentele exterioare ale persoanei căutate în forma unor „portrete vorbite“;
- 3) Date factice care permit a judeca despre forța fizică, profeie, deprinderi, obișnuințe, nivelul de cultură, pasiune ș.a.;
- 4) Urmele (în sensul traseologic îngust și înțelesul medico-legal) lăsate de infractor. Aici se referă, întâi de toate, urmele de mâni, picioare, dinți, încălțăminte, urme ale mijloacelor de transport, urme de spargere, sânge, spermă, salivă, sudoare și alte fluide ale organismului uman, precum și urmele de miros;
- 5) Informații despre lucrurile care aparțin infractorului, inclusiv unelele cu care a fost comisă infracțiunea, mijloacele de transport utilizate etc.;
- 6) Urme care au apărut (sau ar fi putut să rămână) pe corpul, vestimentația, încălțăminte, făptuitorului sau pe obiectele din preajmă în rezultatul săvârșirii infracțiunii — deteriorări pe corp și îmbrăcăminte, urme de sânge provenite de la victimă, microparticule de la configurația materială a locului faptei ș.a.;
- 7) Informații cu privire la acțiunile făptuitorului în scopul pregătirii către infracțiune, comiterii nemijlocite și camuflării acesteia, ștergerii urmelor. Toate aceste urme, informații, date factice, luate izolat dar mai ales în totalitatea lor, permit a elabora versiuni cu privire la cercul de persoane, printre care trebuie căutat infractorul (cunoscuți, persoane apropiate victimei, persoane străine necunoscute victimei, minori, recidiviști, persoane alienate mental etc.), a planifica măsuri de căutare concrete, alteori ajută la stabilirea persoanei după modul specific de comitere a infracțiunii.

Trebuie acceptată și poziția acelor savanți, care subliniază importanța dobândirii de către ofițerii de investigații și de urmărire penală a cunoștințelor despre dependențele corelative dintre acțiunile făptuitorului și configurația materială a ambianței, în care s-au reflectat aceste activități, dintre însușirile personalității și condițiile în care acestea s-au dezvoltat și format, dintre însușirile sociale, psihologice, biologice ale individului, precum și proprietățile dintre cele trei componente susindicate¹².

Prima varietate de legătură dintre cele susindicate, se stabilește cu ajutorul metodelor logice de cunoaștere. Astfel, în cazul descoperirii urmelor de spargere, având în vedere starea de fapt și localizarea urmelor, se poate de judecat despre grupa vârstnică, capacitățile fizice și înălțimea orientativă a făptuitorului. În cazul urmelor de încălțăminte putem stabili numărul infractorilor, talia aproximativă, genul, existența unor deficiențe fizice sau particularități ale încălțăminte ori ale plantei piciorului¹³ ș.a.

Al doilea tip de legătură se determină în baza legăturilor scoase în evidență dintre personalitate și mediul în care aceasta a locuit și s-a format. Astfel, s-a con-

12 Зуйков Г.Г. Поиск по признакам способа совершения преступления. М.:ВШ МВД СССР, 1970, с.13.

13 Golubenco Gh. Urmele infracțiunii. Chișinău:Garuda-Art, 1999, p.62

statat că particularitățile vorbirii în scris și orale ce se manifestă în abaterile de la limba literară națională, poartă informație despre un anumit mediu, loc de formare a caracteristicilor lingvistice; analiza ritmicii vorbirii orale permite a diagnostica purtătorii de limbi străine, care vorbesc în limba română; caracteristicile timbrului vocii vorbitorului indică asupra naționalității lui ș.a.

Prin urmare, se poate afirma că, rolul de bază în procesul stabilirii naturii și stării obiectelor materiale legate de evenimentul infracțional (cărui, într-un anumit sens, îi aparține și infractorul) cu scopul de a obține informație cu semnificație criminalistică, îl joacă caracteristicile diagnosticatoare. Acest lucru este legitim, deoarece la fundamentul metodei dialectice universale de cunoaștere stă gândirea abstractă, adică posibilitatea de a formula noțiuni și a opera cu ele în formă de raționamente. Acestea sunt înlesnite de faptul că, generalul, existent în însăși realitatea obiectivă și comun tuturor obiectelor se manifestă doar prin fenomene izolate, singulare. Unitatea și legătura reciprocă a procesului diagnostic de cunoaștere și de elaborare a versiunilor în vederea stabilirii persoanei făptuitorului se exprimă în natura și conținutul lor primar. Esența în cazul dat constă în studierea unui fapt, fenomen necunoscut în baza analizei și examinării comparative cu informația relevantă determinată deja anterior de știință și efectele activității practice.

Rezultatele diagnosticării criminalistice permit a formula presupunerii întemeiate științific. Astfel, despre unele caracteristici ale persoanei necunoscute, date în cautare pentru comiterea unei infracțiuni (apartenență de gen, profesie, vârstă, talie orientativă, semnalmente anatomice, funcționale etc.) ne putem face închipuire, spre exemplu, după urmele depistate în cadrul cercetării la fața locului — de mâni, picioare, încălțăminte, dinți, fluide ale organismului uman etc. Și această pentru că, sunt cunoscute dependențele apartenenței individului la o rasă, etnie, pe de o parte, și componentele sângelui, tipurile și varietățile de desene papilare ale mânilor, picioarelor construcția aparatului dental, mirosul — pe de altă parte.

Informația privind însușirile de rasă, etnie, profesie, alte calități sociale se poate conține în scrisul persoanei, vorbirea în scris, textele printate.

Relevarea, colectarea și fixarea urmelor infracțiunii (infractorului) prezintă o garanție fermă în depistarea și reținerea persoanei suspectate în comiterea infracțiunii, în realizarea unei cercetări obiective și depline a tuturor circumstanțelor cauzei. Conținutul informației, desprinse din aceste activități este diversă și depinde de genul infracțiunii, împrejurările descoperirii și investigării ei.

De regulă, în cuprinsul informațiilor sunt incluse date despre timpul, locul, motivul, modul săvârșirii infracțiunii, semnalmente autorului necunoscut care a părăsit locul faptei, posibilele urme rămase pe corpul și vestimentația lui, direcțiile de retragere a acestuia din acest loc, caracteristicile bunurilor furate și altor urme ale infracțiunii.

Prin urmare, în concluzie la cele spuse, trebuie observat că, determinarea persoanei care a comis o infracțiune iminent este legată de soluționarea unor sarcini de stabilirea a:

- 1) însușirilor și caracteristicilor biologice, psihologice, sociale ale persoanei;
- 2) anumitor calități și semne ale uneltelor, instrumentelor ce s-au reflectat în urmele și configurația locului faptei;
- 3) mecanismul infracțiunii, timpul, modul de comitere a faptei și alte asemenea caracteristici oglindite în starea de fapt, unele obiecte și urme izolate.

Bazele teoretice de soluționare a astfel de sarcini țin de tezele dialecticii materialiste privind individualitatea, modificările situaționale și totodată, unitatea materială a însușirilor umane. Realizarea practică a acestor teze caracterizează tot procesul de descoperire și cercetare al infracțiunilor, căutarea și stabilirea persoanei vinovate în comitera infracțiunii.

Însă în astfel de cazuri, posibilități deosebite oferă efectuarea diverselor expertize judiciare¹⁴ și constatări tehnico-științifice, legate de examinarea urmelor materiale și ideale de natură umană, dar și a altor reflectări ale persoanelor implicate în fapte penale. Tocmai astfel de forme de aplicare a cunoștințelor specializate permit a studia multilateral și profund însușirile și caracteristicile persoanei necunoscute după urmele materiale în scop de căutare, reținere și identificare ulterioară.

14 Hotărârea de Guvern a R. Moldova nr.195 din 24.03.2017 Cu privire la aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.109-118 din 07.04.2017.